

AVÂRİZ-I EHLİYYE'DEN SEMÂVÎ ÂRIZALARIN BOŞAMA İRADESİNE ETKİSİ

The Effects Of Heavenly Defects From The Defects Of Authority On The Will Of Divorce

Reference: Az, A. (2020). "Avâriz-I Ehliyye'den Semâvî Ârizaların Boşama İradesine Etkisi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(35): 1540-1545

Ahmet AZ

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Fakültesi Doktora Öğrencisi, & Selçuk Dini Yüksek İhtisas Merkezi Eğitim Görevlisi Konya/Türkiye
ORCID: 0000-0002-0893-4348

ÖZET

Tarih boyunca hukuk sistemlerinde tartışılan en önemli konulardan biri boşanma olmuştur. Dini hukuk çevrelerinde boşanmanın meşruiyeti ve geçerliliği, -bu konuyla ilgili naslar değişik yorumlara elverişli olduğu için- dün olduğu gibi bugün de tartışılan hususlardır. Bununla birlikte İslam hukukunda boşama yetkisinin erkeğin iradesine bağlı olduğu bilinmektedir. Ancak erkeğin de bir beşer olduğu göz önüne alınırsa tasarruf ehliyeti olduğu gibi, ehliyetinin olmadığı bazı haller de söz konusudur. Bu hallere İslâm hukukunda "ehliyet ârizaları" denmektedir. Ehliyet ârizaları, mükellefin tasarruflarını ya tamamen ya da kısmi olarak etkilemekte ve şahsın iradesiyle veya iradesi dışında meydana gelmiş olmasına göre "semâvî ve müktesep" ârizalar diye ikiye ayrılmaktadırlar. Semâvî ârizalar, akıl hastalığı, baygınlık, bunama, hastalık, uyku hali, unutkanlık ve küçüklük halleridir ki mükellefin bu durumlara düşme noktasında bir irade ve ihtiyarı söz konusu değildir. Müktesep ârizalar ise irâdidir. Bunlar: cehalet, sefer hali, hata, hezl yani ciddiyetsizlik ve sarhoşluk gibi hallerdir. Bizim bu çalışmada ele aldığımız "semâvî ârizalar", vücûb ehliyetini ortadan kaldırmasa da eda ehliyeti ile ilgili bir takım özel durumlar ortaya çıkarmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Ehliyet, Talak, Semâvî Ârizalar

ABSTRACT

Divorce has been one of the most important issues discussed in legal systems throughout history. The legitimacy and validity of divorce in religious law circles are the issues that are discussed today, as it was yesterday, since the texts on this issue are comfortable. However, it is known that the authority of divorce in Islamic law depends on the will of the man. However, considering that a man is also a human being, as he has authority of disposition, there are some cases of in which he hasn't the power of disposition. These cases are called "defects of authority" in Islamic law. Defects of authority affect the actions of obliged wholly or partly and are divided into two as "heavenly" and "acquired" depending on whether they occur with or without the will of the person. Heavenly defects are states of mental illness, fainting, dementia, illness, sleepiness, forgetting and childhood that the obliged has no will or discretion at the point of falling into these situations. Acquired defects are returnable. These are situations such as ignorance, journey, error, frivolity and drunkenness. Although these heavenly defects that we deal with do not remove the mandatory authority, they reveal a number of specialties related to the authority of execution.

Keywords: Authority, Divorce, Heavenly Defects

1. GİRİŞ

Konumuz, Avâriz-ı Ehliye'den, "semâvî" olanların talaka etkisi hakkında olmakla birlikte konuya girmeden önce İslâm hukukunda ehliyet çeşitlerine ve talaka dair bilgi vermek konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Sözlükte "salahiyet" manasına gelen ehliyet, bir fıkıh terimi olarak "kişinin ilzam ve iltizam, yani borçlanma ve borçlandırma salahiyetinin olması" demektir (Şaban, 1990).

İslâm hukukunda ehliyet, vücûb ehliyeti ve edâ ehliyeti olmak üzere iki kısma ayrılır. Vücûb ehliyeti, haklara sahip olmak demektir. Bu ehliyete sahip olabilmek için hayatta olmak yeterlidir. Bir başka ifadeyle vücûb ehliyeti, medeni haklardan istifade edebilme ehliyeti olup, kendi içerisinde kâmil vücûb ehliyeti ve nâkıs vücûb ehliyeti olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Kâmil vücûb ehliyeti, insanın doğumuyla birlikte sahip olduğu ve hayatının sonuna kadar devam eden ehliyet/haklardır. Böyle bir ehliyete sahip olan kişi, genelde lehte olan haklara sahip olmakla birlikte aleyhte olabilecek bir takım sorumluluklara da muhatap olur. Nâkıs eda ehliyeti ise hak ehliyetidir. Anne karındaki ceninin sahip olduğu haklar buna örnektir. Zira cenin, hibe, miras ve vakıf gibi lehte olabilecek haklara sahip iken, adına yapılacak ve aleyhinde sonuçlanabilecek her türlü tasarruf İslâm hukukuna göre geçersiz sayılmıştır (Bardakoğlu, 1994; Bilmen, 1968; Zeydân, 1976; Atar, 1988).

Eda ehliyeti ise kişinin hukuken muteber sayılabilecek tasarruflarda bulunabilmesi demektir. Bu ehliyetin temeli temyiz kudretine dayanır ki o da akıldır. Bu yüzden akıl tam ise temyiz kudreti de tam olur. Akıl eksik ise temyiz yetisi de eksik olur. Binaenaleyh, eda ehliyeti bir önceki gibi; tam eda ehliyeti ve eksik eda ehliyeti diye iki ayrılır (Şaban, 1990; Ebu’z-Zehrâ, 1948).

Ehliyetle ilgili genel durum böyle iken bazen ehliyete tesir eden dış etkenler olabilmektedir. Bunlara da “avârizü’l-eliyye” (ehliyet ârizaları) denmektedir.

Kelime olarak “bağı çözmek”, “serbest bırakmak” anlamlarına gelen talak ise, bir İslam hukuk terimi olarak, belli sözlerle nikâh bağına çözmek manasına gelir. Fıkıh kitaplarında talak için “belirli bir lafız ya da onun yerine geçen bir söz ile hemen ya da gelecekte nikâh bağının ortadan kaldırılması” ve “bir sebebe bağlı olmadan kocanın nikâhı sona erdiren tasarrufu” gibi tanımlar verilir. Talak kocanın tek taraflı irade beyanıyla yapmış olduğu boşamaları ifade ettiği gibi karşılıklı anlaşarak yapılan boşanmaları ve mahkemenin vermiş olduğu kararla eşlerin birbirinden ayrılmalarını da içine alır. Ancak çağdaş İslam hukukçuları talak terimiyle özellikle tek taraflı irade beyanıyla yapılan boşamaları kastederler (Ebu’z-Zehrâ, ts.; Zuhaylî, 2006).

Bütün fıkhi meselelerde olduğu gibi talakın da gerçekleşebilmesi için bazı şartlar vardır. Bu şartların bir kısmı boşayan (koca) da, bir kısmı da boşanan (karı) da olması gerekir. Kocanın boşama ehliyeti için akıl ve buluğa ermiş olması, boşanan kadının ise boşayanın nikâhlısı olma şartı vardır. Ric-i talak iddeti bekleyen kadına yönelik boşamalar da İslâm hukukunda geçerli sayılmıştır (Köse, 2012).

2. SEMÂVÎ ÂRIZALARIN BOŞAMA İRADESİNE ETKİSİ

İslâm hukukunda boşama iradesini etkileyen haller (ehliyet ârizaları) “semâvî ârizalar” ve “müktesep ârizalar” olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Semâvî ârizalar delilik, baygınlık, uyku hali ve bunama gibi mükellefin iradesi dışında olan ârizalardır (Bilmen, 1968). Müktesep ârizalar ise sarhoşluk, cehalet, şaka ve yolculuk hali gibi insanın kendi irade ve isteği ile meydana gelen hallerdir (Zerkâ, 1967). Konu geniş olduğundan bu çalışmada sadece semâvî ârizalar konu edinilmiştir.

Semâvî ârizalar, insan iradesini en fazla etkileyen ârizalardır. Bu ârizaların bir kısmı sadece eda ehliyetini etkilerken, bir kısmı hem eda hem de vücûb ehliyetini ortadan kaldırır (Atar, 1988; Şaban, 1990).

2.1. Çocukluk Dönemi ve Çocuğun Boşaması

Çocukluk dönemi temyiz öncesi dönem ve temyiz dönemi olmak üzere iki kısma ayrılır. Çocuk, temyiz öncesi dönemde tam vücûb ehliyetine sahiptir; eda ehliyeti açısından ise tam ehliyetsizdir. Dolayısıyla dinin ve hukukun benimsediği bütün haklara sahip olsa da bu hakların kullanımı ve onlardan yararlanması ancak hukuki temsilcisi marifetiyle mümkün olur. Temyiz döneminde ise genelde iyi ile kötüyü, karlı ile zararlıyı ayırt etme yeteneğine sahip olduğundan akli olgunlaşmanın ilk aşamasını teşkil eder. Bu açıdan temyiz, bir önceki döneme göre daha ileri bir seviyeyi ifade ettiği için, temyiz öncesi dönemde söz konusu olan yükümlülüklerle yenileri eklenmekte ve bir takım hakların kişi tarafından bizzat kullanımı söz konusu olmaktadır. Fakat akli olgunluk tam gerçekleşmediğinden kişi üzerindeki hukuki velayet devam etmektedir. Bu itibarla mümeyyiz çocuk nâkis eda ehliyetine sahiptir (Çalış, 2012).

Yukarıda da ifade edildiği gibi hanımını boşayan kimsede bulunması gereken şartlardan biri buluştur. Çünkü insan kâmil bir akla ve sağlam bir iradeye ancak buluşa ermekle sahip olur. Bu yüzden kâmil bir akıldan ve idrakten yoksun olan ve yaşları gereği oyun ve eğlenceye daha yakın olan çocukların talakı, cumhura göre (Hanefî, Şâfiî, Mâlikî) ister mümeyyiz ister gayri mümeyyiz, ister murâhık ister gayri murâhık olsun geçerli değildir. Bu konuda velinin izninin olması da neticeyi değiştirmez (Zeydân, 1976).

Cumhurun bu hususta delili Hz. Peygamber'in (s.a.v.): "*Üç kişiden kalem (sorumluluk) kalkmıştır. İhtilam oluncaya kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, kendine gelinceye kadar deliden*" hadisidir (Buhari, "Talak"). Nitekim söz konusu hadiste, ihtilam olana kadar çocuktan mükellefiyetin kalktığı açıkça ifade edilmektedir. Cumhurun bir başka delili de "*çocuğun ve delinin boşaması dışında bütün boşamalar geçerlidir*" hadisidir (İbn Mace, "Talak"). Zira bu hadiste de Hz. Peygamber çocuğun boşamasını geçersiz saymaktadır.

Bununla birlikte bazı Hanbelî âlimlerine göre, talakın neticelerinin ne anlama geldiğini idrak edebilen mümeyyiz çocuğun boşaması geçerlidir. Hanbelîlerden bu görüşü, Ebu Bekr, el-Hiraki ve İbn Hamid tercih etmiştir. Said ibn-i Müseyyeb, Hasan-ı Basri ve Ebu İshak'ın da aynı görüşte oldukları rivayet edilmiştir (Buhûfî, 1982; İbrahim, 1999).

Çocuğun boşamasını geçerli sayan Hanbeli mezhebi âlimlerinin bu husustaki delilleri ise şu hadislerdir: "*talak, baldırı tutanıdır*", "*Bunaklığı aklını galebe çalanın talakı hariç herkesin talakı geçerlidir*" (Tirmizi, "Talak").

Hanbelîlerin bu konudaki ikinci görüşü ise: Ebu Talib'in, Ahmed b. Hanbel'den rivayet ettiği, ihtilam olana kadar çocuğun boşamasının gerçekleşmeyeceği kavli gereği, -akletse dahi- ihtilam olana kadar çocuğun boşamasının geçersiz olacağı yönündedir (Sertâvî, 1997; Heyet, 1986).

2.2. Cünûn (Akıl Hastalığı) ve Mecnun'un Boşaması

Sözlükte "örtünmek, gizlenmek ve aklını yitirmek" gibi manalara gelen cünûn, ıstılahta "söz ve fiillerin, nadir haller dışında, normal cereyan etmesini engelleyen akıl bozukluğu" diye tarif edilebilir. Fıkhi sonuçları bakımından bir zihni rahatsızlığın cünun kapsamında değerlendirilebilmesi için bu hastalığın kişiyi temyiz gücünden yoksun kılıcı özellikte olması gerekir. Dolayısıyla akıl hastalığı denilince bundan, tıbbi anlamda bir hastalık değil de, niteliği ya da etkileri gereği temyiz kudretini engelleyen akli bir bozukluk anlaşılmalıdır (Dönmez, 1996).

Mecnunun boşamasının geçersiz olduğu hususunda İslâm âlimleri ittifak etmişlerdir. Çünkü mecnun, akıl melekesinden yoksun olup tasarruflarını idrak etme gücüne sahip değildir. Nitekim akıldan yoksun olan kimse eda ehliyetine sahip değildir. Boşamanın muteber sayılabilmesi için ise bu ehliyet şarttır (İbn Kudâme, 1997). Hz. Peygamber'in (s.a.v.): "*üç kişiden kalem (sorumluluk) kalkmıştır. İhtilam oluncaya kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, kendine gelinceye kadar deliden*" buna delil gösterilmiştir (Buhârî, "Talak"; İbn Mâce, "Talak").

2.3. Ateh (Akıl Zayıflığı/Bunaklık) ve Ma'tûh'un Talakı

Ateh veya bunaklık, "akıldaki idrak ve anlama noksanlığından doğan zayıflık, anlama, kavrama eksikliği veya sözlerin karmaşık olması" yanında "akıl bozukluğunu" ifade eder (Zuhaylî, 1994). Diğer bir ifadeyle ateh, anlayışı noksan, söz ve davranışları tutarsız, işlerinde tedbiri eksik kişiler için kullanılır ve bu durumda olan kişilere de ma'tûh denir. Bu durum yaşlılık sebebiyle bunaklık şeklinde tezahür edebileceği gibi, buna bağlı olmaksızın da görülebilir (Zeydân, 1979; Cin, Akgündüz, 1996).

Akıl zayıflığı, akıl bakımından kusursuzluk halinden farklı olduğu gibi, akıl hastalığından da farklıdır. Akıl, söz ve eylemleri düzgün olup nadiren bozukluk görülendir. Mecnun ise bunun tam zıddıdır. Ma'tûh, "söz ve fiillerinde düzen bulunmayan, bazen düzgün, bazen de bozukluk görülen kişi" demektir. Dolayısıyla ehliyet açısından ma'tûh, mecnunla ya da akıl, baliğ olanlarla aynı muameleye tabi tutulamaz.

İslâm hukukunda ma'tûhun ve ma'tûh hükmünde olan kişilerin boşaması ise geçersizdir. Bu konuda mezhepler arasında ittifak vardır. Çünkü ma'tûh, hem akıl hem de idrak bakımından yetersiz olduğundan ehliyetini kaybetmiştir. Boşamanın gerçekleşebilmesi için ise bu ehliyet şarttır (Ebu'z-Zehrâ, ts.). Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "*Bunaklığı aklına galebe çalanın talakı hariç herkesin talakı geçerlidir.*" (Buhârî, "Talak") Bu hadiste bunaklığı sebebiyle akli melekelerinden istifade edemeyen kimsenin boşamasının sahih olmadığı belirtilmiştir.

Burada mühim bir noktaya dikkat çekmek isteriz: Ateş/akıl zayıflığı, akılsal işlevdeki bir yetersizlik, az gelişmişlik, duraklama ya da gerileme durumunu ifade etmekle birlikte, bu kişiler çoğu zaman mümeyyiz olduklarından akli zayıflıkları, hukuki açıdan her zaman aynı etkiyi meydana getirmeyebilir. Bu yüzden olayın meydana geldiği sırada kişinin mümeyyiz olup olmadığının araştırılması önem arz etmektedir.

2.4. Nisyân (Unutkanlık) ve Unutkanın Boşaması

Lügatte “unutmak, terk etmek” manalarına gelen nisyân, “kişinin kendi ihtiyarı dışında meydana gelen, aynı zamanda hafızada gaflet oluşumunu gerektiren bir durumdur.” (Dönmez, 2007). Unutmak, insanın mükellefiyetlerini hatırlamaz hale getiren arızı bir durumdan ibaret olup kişinin akli melekelerine zarar vermediğinden, unutan kimse hem vücûb ehliyetine hem de eda ehliyetine sahiptir (Zeydân, 1994).

Hanefî ve Hanbelî mezhebine göre nisyânın talakı diyaneten (Allah indinde) vaki olmaz ise de dünyevi hükümler (hukukî) bakımından, yani kazaen talakın vaki olduğuna hükmedilir (İbn Abidin, 1992).

Şafiilerin tercih edilen görüşüne göre koca, hanımının boşanmasını bir işin gerçekleşmesi şartına bağlasa ve bu şart unutulmuş olarak meydana gelse, bu şekilde meydana gelen boşamanın muteber olmadığı yönündedir. Şafiiler bu hususta: “*Hata ile yaptığımız bir işte size hiçbir günah yoktur. Fakat kasten yaptığımız şeylerde size günah vardır*” (Ahzâb, 33/5) âyeti ile Hz. Peygamber’in “*Ümmetimden hata, unutma ve yapmaya zorlandıkları şeylerin hükmü kaldırılmıştır*” (İbn Mâce, “Talak”) gibi hadisleri delil göstermişlerdir (Şirbînî, 1994).

2.5. Uyku ve İğma (Bayılma) Halinde Boşama

Sözlükte uyku manasına gelen “nevm”, ıstılahta “kişiyi, kendi iradesi dışında kuvvetini kullanmaktan aciz bırakan ve aklın etkilerini ortadan kaldıran doğal bir kusur” veya “insanda irade dışı meydana gelen, iç ve dış duyu organlarının çalışmasına rağmen akli kullanmaya engel olan tabii bir işlevsizlik hali” şeklinde tanımlanmıştır (Arı, 2012; Buhârî, 1994). Lügatte “örtmek, perdelemek” gibi manalara gelen iğma ise, ıstılahta “kişinin bir kusur sebebiyle aklının tutulduğu ve duyularının işlevini yitirdiği bir haldir” (Ünal, 1992; Molla Hüsrev, 1966).

Uyku ve bayılma her iki hal, vücub ehliyetine zarar vermezken eda ehliyetini yok eder. Bu kişiler tasarruf ehliyetine sahip olmadıklarından, İslâm âlimleri bu durumda olan kişilerin boşamasının geçersiz olduğu noktasında ittifak etmişlerdir. Ulemaya göre “*üç kişiden kalem (sorumluluk) kalkmıştır. İhtilam oluncaya kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, kendine gelinceye kadar deliden*” hadisi de buna işaret etmektedir. Binaenaleyh, uyuyan kimsenin boşaması muteber sayılmıyorsa bayılan kimsenin boşaması da evleviyetle muteber sayılmamalıdır. Çünkü uyuyan kimse gibi baygın kimse de temyiz gücünü kaybetmiştir. Dolayısıyla bu halde olan bir kimse, dengesiz konuşarak boşama lafızlarını kullansa dahi boşaması geçerli değildir (Husarî, 1982; İbn Kudâme, 1997).

2.6. Maraz-ı Mevt (Ölüm Hastalığı) Halinde Boşama

Fıkıh literatüründe maraz-ı mevt, “başlangıcından itibaren araya iyileşme girmeden ölümle sonuçlanan hastalık” demektir. Bu durumda olan kişinin eda ehliyeti tam olduğu için boşamasının geçerli olduğu konusunda dört mezhebin ittifakı vardır (Zuhaylî, 1989). Hasta kocanın son nefeslerinde bir ömür boyu beraber yaşadığı eşini boşamak istemesi, onu mirastan mahrum bırakmayı amaçlaması ve talak yetkisini kötüye kullanması olarak değerlendiren Caferî mezhebine mensup bazı âlimlere göre bu haldeki boşama geçersizdir. Ancak dört mezhep fukahâsına göre bu durumda olan hastanın boşamasının geçerli olduğu konusunda görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Burada esas tartışılan kadının kocasına mirasçı olup olmayacağıdır (Mâverî, 1994; Nevevî, ts.; Serhasî, 1982).

3. SONUÇ

Boşama iradesini etkileyen semâvî haller konulu çalışmamızda, adı geçen konuyu olabildiğince asli kaynaklara inmeye çalışarak ele almaya gayret ettik. Asli kaynaklarda konunun ele alınışı çok geniş olmakla birlikte, çalışmamızın kapsamı ile alakalı eksik konu bırakmamaya özen gösterdik. Bununla birlikte çalışmamızın özet olması hasebiyle, yararlandığımız kaynaklara işaret ederek konuya elimizden geldiğince bütüncül yaklaşılmaya çalıştık. Sonuç olarak ulaştığımız neticeyi şöylece özetleyebiliriz.

Semâvî ehliyet ârızaları vucûb ehliyetini etkilememektedir. Zira yukarıda da temas edildiği üzere vucûb ehliyeti için hayatta olmak yeterlidir. Eda ehliyeti için ise aynı durum söz konusu değildir. Zira tam eda ehliyetine sahip olan kişi akıl, bulûğ ve temyiz gibi mükellefiyet özelliklerine haiz olduğundan, İslâm hukukunda bu özelliklere sahip olmayandan farklıdır. Bu yüzden âlimler arasında ihtilaf olmakla birlikte, mümeyyiz olmayan çocuğun, delinin ve ma'tuhun, uyku ve bayılma hallerinde olan kişilerin boşamasının geçerli olmadığı görülmektedir. Ölüm hastalığı halinde bulunan kimsenin boşamasının geçerli olduğu konusunda da ittifak vardır.

KAYNAKÇA

- Arı, A. (2012). “Uyku”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (DİA), (XLII):246, İstanbul.
- Atar F. (1988). *Fıkıh Usulü*, MÜ. İFAV Yayınları, İstanbul.
- Bardakoğlu, A. (1994) “ehliyet”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (DİA), (X):533-539. İstanbul.
- Bilmen, Ö. N. (1968). *Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul.
- Buhârî, A. (1994), *Keşfü'l-Esrâr, alâ Usûli'l-Bezdevî*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut.
- Buhârî, *Talak*, 11.
- Buhûtî, M. (1982). *Keşfü'l-Kınâ', ân Metni'l-İknâ'*, Dâru'l-Fikr, Beyrut.
- Cin, H. & Akgündüz A. (1996). *Türk Hukuk Tarihi*, Cihan Matbaası, İstanbul, 1996.
- Çalış, H. (2012). “Kişiler Hukuku”, (Ed. Talip Türcan), *İslam Hukuku El Kitabı*, ss. 415-429, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Dönmez, İ. K. (1993). “Cünûn”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (DİA), (VIII):125, İstanbul.
- Dönmez, İ. K. (2007), “Nisyân”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (DİA), (XXXIII):144, İstanbul.
- Ebu'z-Zehrâ, M. (1948). *Ahvali Şahsiye*, Dâru'l-Fikr, Beyrut.
- (Heyet), (1986). *el-Mevsûatü'l-Fıkhiyye*, Kuveyt.
- Husarî, A. (1982). *Ahval-i Şahsiye*, Mektebetü'l-Külliyeti'l-Ezheriye, Kahire.
- İbn Abidîn, (1992), *Reddü'l-Muhtâr, ale Dürri'l-Muhtâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut.
- İbn Kudâme, A. (1997), *el-Muğni*, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad.
- İbn Mâce, *Talak*, 16.
- İbrahim, A. (1999). *el-Vasît fi Şerhi Kânûni el-Ahvâli's-Şahsiyye*, Dâru's-Sekâfe, Ammân.
- Köse, S. (2012). “Aile Hukuku”, (Ed. Talip Türcan), *İslam Hukuku El Kitabı*, ss. 437-529, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Mâverdî, A. (1994). *el-Hâvî'l-Kebîr*, Dâru'l-kütübi'l-İmiyye, Beyrut.
- Molla Hüsrev, (1966). *Mirâtü'l-Usûl Şerhu Mirkâti'l-Vusûl*, Basın Ofset, İstanbul.
- Nevevî, Y. (ts.). *Ravzatu't-Tâlibîn*, Dâru'l-kütübi'l-İmiyye, Beyrut.
- Serahsî, M. (1982). *el-Mebsût*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Sertâvî, M. A. (1997). *Şerhu Kânûni'l-Ahvâli'ş-Şahsiyye*, Dâru'l-Fikr, Beyrût.

Şaban, Z. (1990), *İslâm Hukuk İlminin Esasları: Usulü'l-fikh* (trc. İbrahim Kâfi Dönmez), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Şaban, Z. (1990). *İslâm Hukuk İlminin Esasları: Usûlü'l-fikh*, (trc. İbrahim Kâfi Dönmez), TDV Yayınları, Ankara.

Şirbînî, H. M. (1994). *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Meâni Alfâzi'l-Minhâc*, Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

Tirmizî, *Talak*, 15.

Ünal, H. (1992). “Baygınlık”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (DİA), (V):244, İstanbul.

Zerkâ, M. (1967). *el-Fıkhü'l-İslâmî fi Sevbihî'l-Cedîd (el-Medhalu'l-Fıkhî'l-Âmm)*, Dimaşk.

Zeydân, A. (1976). *el-Vecîz fi Usûli'l-Fıkhî*, Kurtuba yayınları, Bağdat.

Zeydân, A. (1979). *Fıkh Usulü*, (trc. Ruhi Özcan), Ankara Yüksek Teknik Öğretmen Okulu Ofset, Ankara.

Zeydân, A. (1994), *el-Vecîz*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut.

Zeylâî, C. (1998). *Nasbü'r-Ra'ye li-Ehâdîsi'l-Hidâye*, Daru'l-Kıble, Cidde.

Zuhayli, M. (2006). *el-Kavâidu'l-Fıkhıyye ve Tatbikâtiha fi'l-Mezâhibi'l-Arba'a*, Dâru'l-Fikr, Dimeşk.

Zuhaylî, V. (1989). *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, Dâru'l-Fikr, Beyrut.

Zühaylî, V. (1994). *İslâm Fıkhı Ansiklopedisi*, (trc. Ahmet Efe v.dğr.), Risale Yayınları, İstanbul.

Ahzab, 33/5.